ANTON BUTTIGIEG: IL-LIRIKA TAL-MISTERU MOĦBI FIL-ĦLEJJAQ

Oliver Friggieri

Kull poeta, bħal kull bniedem ieħor li jfittex li jagħti forma lix-xejriet spiritwali tiegħu, jitlaq minn viżjoni għallinqas doppja: viżjoni tal-ħajja u viżjoni ta' l-arti tiegħu. Fuq dawn iż-żewġ sisien, fost oħrajn, ikollu jibni l-prodotti tal-kreattività tiegħu. Skond kif iħares lejn il-ħajja, se jaħdem; u skond kif iħares lejn l-arti, se jwettaq il-kompromess bejn l-ideali u r-reali. Minn dawn il-punti tat-tluq, storiċi, għaliex jiffurmaw il-ġenesi tiegħu, irid jitlaq lejn il-livelli mbiegħda li jirnexxilu jilħaq. Jekk jibqa' magħluq fi ħdanhom, jitqies biss bħala djarista jew bijografu, jew soċjologu jew storiku. Jibqa' biss ir-rakkontatur, imqar poetiku, u ma jsir qatt l-interpretu tal-"ħaġa" rakkontata. Minn din il-fażi ta' storiċità li ma tistax tinħarab, jibda l-vjaġġ; skond kemm jitbiegħed mill-punt tat-tluq, il-bijografu privat isir bijografu pubbliku u universali. Minn bniedem li jiftakar isir bniedem li jfakkar; minn dokumentarista jsir viżjonarju.

Mill-Partikulari (storiku) għall-Universali (poetiku)

Il-ftit waqtiet ta' riflessjoni ta' xeħta estetika ta' Buttigieg huma biżżejjed biex jixhdu r-rebħa tal-Poeżija fuq il-limiti taż-żmien u ta' l-ispazju. Il-poeta "jmiss", f'kontinwità kosmika, id-dejjem u l-kullimkien, l-eternità u t-totalità:

u jekk jersaq xi poeta
elf sena oħra
jisma' l-għanja ta' l-egħjun
u tas-siġar u tax-xmara,
jerġa' jara
l-istess mewġ,
jerġa' jisma' l-istess fewġ.
(Il-għnja taċ-ċaqliq)

F'dawn il-ftit espressjonijiet jista' jingħad li hemm marsusa

tradizzjoni estetika sħiħa u twila, minn Aristotli san-Neo-Platonisti, mir-romantiċi sa Croce u dawk kollha li seddqu u għadhom iseddqu l-awtonomija, il-libertà sħiħa ta' l-arti mill-kontinġenza taż-żmien, ta' l-ispazju, ta' l-esperjenzi partikulari. Dan il-vjaġġ hu dejjem diffiċli, għaliex ix-xejra ta' l-individwu hi li ma jitbegħidx fir-rilevanza u fil-medda ta' l-implikazzjonijiet minn dak iċ-ċirku komuni ta' immedjatezza u partikularità li jikkaratterizzawh bħala individwu. Minkejja l-individwalità, l-artist irid jikseb is-sens tal-kollettività, li hu, min-naħa l-oħra, għandu l-ħila jagħtiha l-bixra individwali tiegħu, li paradossalment ma tibqax tiegħu, iżda ssir probabbilment jew neċessarjament ta' kulħadd.

Minn Għawdex ta' Anton Buttigieg, mela, irid jinbet il-post li hu wisq usa'; mill-esperjenzi taż-żwieġ tiegħu jridu jispuntaw it-tifsiriet li ma jgħoddux biss għalih jew għal ġrajjiet li għaddew; minn pajsaġġi partikulari, li jistgħu jingħarfu fin-nisel lokali tagħhom, iridu jinbnew ambjenti bla lokalità fissa, emblemi ta' qagħda tar-ruħ. Dan l-eżami jfisser li l-poeta, bħal kull artist ieħor, irid jittraxxendi l-limiti tal-post u taż-żmien tiegħu, biex bis-saħħa ta' dawn il-forom aprioristiċi jasal għall-figurazzjonijiet universali tiegħu. Sakemm Għawdex jibqa' dak li hu għal kulħadd, u sakemm l-esperjenzi jibqgħu fatti persunali, u sakemm il-pajsaġġi msemmija jibqgħu jingħarfu bħala mkejjen marbutin ma' bijografija, il-kittieb ma jkunx rifes fil-letteratura, u jibqa' d-djarista, ir-rakkontatur, l-individwu privat li jikteb il-privatezza partikulari. Meta minn dawn il-materji "primi" jirnexxilu jsawwar emblemi, parabboli jew simboli ta' tifsira usa' skond il-meta u l-fejn tagħhom, ikun sar artist, għallinqas mill-aspett ta' l-estensjoni tar-relevanza: minn persunali għal soċjali, minn soċjali għal nazzjonali (ilkoll limiti usa'), minn nazzjonali għal uman, skond denominaturi komuni.

Din il-ġlieda kontra l-limiti aprioristiċi, li huma awtomatiċi fil-bniedem u karatteristiċi ewlenin tas-soċjologu jew ta' kull storiku, hi aktar iebsa għal artisti li jgħixu f'ambjent magħluq u żgħir. Anton Buttigieg, immexxi sa minn kmieni mill-ossessjoni tal-primitività bħala l-istat ideali-reali waħdani ta' l-għajxien, jara s-sħiħ fil-parti, u jpinġi biex jirrifletti u mhux biex jirriproduċi. It-terminu ħafif u ambigwu "poeta tan-natura" jħaddan deskrizzjoni parzjali; hu korrett sakemm jirnexxilu jindika l-enfasi ta' l-immaġinazzjoni fuq dehriet ta' nħawi, ħlejjaq u manifestazzjonijiet oħra tal-proċess tan-natura. Hi aktarx in-natura tal-veġetazzjoni u tas-sensitività, waqt li f'mumenti rari u maqtugħin għalihom weħidhom hi wkoll in-natura razzjonali, għad li msoffija mill-kalkoli tal-moħħ meqjus bħala "progressiv", jiġifieri bħala moħħ li jimmodifika l-programm awtomatiku tal-ħolqien. Il-protesta hi ironika, u l-għażla tal-progress hi

meqjusa bħala nuqqas ta' dehen:

Ja dudu tal-ħarir, ħalli 'l-bidwija
iddaqqaq it-tajjar u ġġiżż in-nagħġa
biex tagħmel qmis bla gost u bla sbuħija
lil żewġha raħli.
(Għanja lid-dudu tal-ħarir)

Wieħed mill-paradossi tar-Romanticiżmu jinsab sewwasew hawn: il-mixja progressiva tħaddan il-konservazzjoni mhux mittiefsa ta' kulma hu kategorjali u dejjiemi, sostanzjali u ogħla miż-żmien li jbiddel skond storja ta' avvanzi xjentifiċi. Kontra t-theddida ta' l-industrijalizzazzjoni u tat-teknoloġija, il-poeta-tifel jippreferi l-qadim li jsir etern, il-bikri li jsir uniku u kontinwu. Mela m'hemmx aktar Għawdex, jew l-esperjenza persunali jew il-pajsaġġi u l-ħlejjaq li għexu u llum mietu, iżda hemm dawn bħala spunti ta' parabbola ta' univers wieħed, fejn Alla hu dejjem l-istess. Kontra l-mutabilità tar-raġuni l-poeta jifhem l-immutabilità divina. Dan l-anti-progressiviżmu hu ogħla mill-progress, bħalma l-kunċett ta' l-inutilità ta' l-arti hu superjuri għall-kunċett dejjaq, relattiv, ta' l-utilità politika.

Buttigieg, bħal Dun Karm, Briffa u oħrajn, irnexxielu jinsa n-nisel Malti tiegħu u jqis ruħu ċittadin ta' art waħda, li l-ġejografija tagħha ma tagħrafx nazzjonalitajiet jew fruntieri, iżda distinzjonijiet morali: it-tajjeb u l-ħażin, id-divin u l-uman. F'dan l-ambjent mistiku, in-natura kif mifhuma mir-ruħ safja (rappreżentata mill-poeta) toffri l-prova meħtieġa tar-rabta bejn il-bniedem u Alla, li jixref bis-saħħa ta' l-intuwizzjoni tal-poeta fl-iċken taħrika tal-ħlejjaq:

Bħala għelm illi l-poeta
kien qal kollox is-sewwa
is-siġar għalenija
. . .
baxxew rashom ħadranija;
u qatgħa kbira agħsafar
taru minn ġewwa l-wied
u daru tliet darbiet.
(Żmien ir-rebbiegħa)

Għalhekk l-aħjar waqtiet tiegħu huma dawk li jippreżentaw ruħ tirrifletti waqt li tara, tisma' u l-bqija. Il-poeżija tixref kull meta l-partikulari jissarraf f'metafora lirika li tagħraf l-umanità minflok in-nazzjonalità, il-kożmu minflok il-pajjiż. F'dawn il-waqtiet, meta l-poeta Malti għandu l-ħila jinsa dak kollu li hu diffiċli li jintesa, waqt li hu minnu nnifsu sekondarju – kulma hu lokali, immedjat, kontemporanju – jista' jingħad li l-poeżija Maltija tikseb il-kwalifika li tiftiehem bħala espressjoni tassew matura ta' ċittadin uman, u mhux

aktar nazzjonali. B' "poeżija tan-natura", mela, nistgħu nifhmu dan kollu, fost ħwejjeġ oħra, aktar milli nifhmu li l-poeta qiegħed ifittex is-skiet u s-seħer ta' nħawi solitarji u pittoreski. Il-gost m'huwiex biss sensorju, iżda wkoll spiritwali; il-poeta mhux biss qiegħed iġarrab bis-sensi barranin, iżda qiegħed jiddiġerixxi bis-setgħat ġewwiena.

Ir-Ritorn Minflok il-Ħarba

Minkejja x-xejriet li jidhru eskapisti, jistgħu jidhru aħjar ix-xejriet tar-ritorn lejn il-qofol, l-oriġinali, is-sostanzjali, il-veru. Minflok ma jidher il-poeta-eremit li qiegħed jaħrab mill-belt iffullata biex isib is-serħan fiżiku u spiritwali fir-raħal (dan ukoll, minn barra u sempliċi kif jidher, hu wieħed mill-prinċipji tal-kuxjenza romantika), jista' jidher aħjar il-bniedem li sa fl-aħħar skopra l-veru billi mar lura minn fejn ġie: il-primittiv, in-naturali. Minflok ħarba minn xi mkien, hemm wasla xi mkien. Il-poeta jimmatura billi jsir, mill-ġdid, dejjem iżjed, tifel; isir adult billi dejjem aktar jerġa' jinsa, l-kunċett (ta' l-adult) u jagħżel il-metafora (tat-tifel).

Min-naħa l-oħra, qatt m'hu ħażin li wieħed jisħaq fuq aspett importanti ta' l-arti kollha: fl-egħmil kreattiv m'hemmx ħarba jew tnessija jew twarrib. Hemm, għall-kuntrarju, sejba u konċentrazzjoni, wasla fil-post imfittex mill-kuxjenza sa mill-bidu. L-għodod huma l-immaġinazzjoni, il-fantasija, it-tifkira; iżda anqas dawn ma jistgħu jitqiesu bħala fakultajiet illużorji jew ħarrieba jew aljenanti. Dan ilna nafuh b'mod indirett sa minn żmien id-dinja klassika qadima, seddquh bil-mod tagħhom ir-romantiċi fit-tiftixa tagħhom tar-reali interjuri; iżda fi żmienna, għallinqas minn Freud 'l hawn, werriet b'mod jew b'ieħor ta' Descartes u Kant, dan nafuh ukoll xjentifikament. "M'hemm xejn fl-intellett li qabel ma kienx fis-sens": hi l-verità mikxufa minn Aristotli u milqugħa minn San Tumas. Fuq il-bażi aristoteliko-tomistika ssib id-dinjità tagħha l-Poeżija, daqskemm issib il-ħelsien meħtieġ mill-akkuża sempliċistika li hi, bit-titjir pindariku tagħha, tista' qatt tkun evażiva, u għalhekk tittradixxi l-vjaġġ bla waqfien tal-bniedem lejn il-verità li jrid isib u li ma jafx x'inhi.

Għall-kuntrarju, bl-immaġinazzjoni, bil-fantasija, bil-memorja, il-bniedem ikun niżel indani ta' taraġ fis-sotterran ta' ruħu, xegħel fanal fuq l-irkejjen mudlama, u skopra dak kollu li kien hemm u li mingħalih ma kienx. L-interpretazzjoni Freudjana tal-ħolm seddqet dan fi żmienna, waqt li l-poeti, kif jissuġġerixxi Freud innifsu, għamlu dan mill-bidu. It-titjiriet immaġinattivi ta' Buttigieg, bħal ta' poeti oħra, jiftiehmu bħala realiżmu psikoloġiku.

It-Tiftixa tal-Verità Misterjuża

It-tilwima kontra l-arti fuq il-bażi tal-fehma ta' "l-inutilità" tagħha

hi tilwima morali aktar milli teknika jew estetika. Hi kontestazzjoni tal-kunċett innifsu ta' l-utilità u tal-medda tagħha. Il-ħarba tal-poeta "immaġinattiv" tidher ġirja inutli, żejda, kapriċċuża, waqt li hi fil-fatt xhieda ta' tip partikulari ta' soċjevolezza. Il-ħarba, kieku qatt tista' sseħħ fil-bniedem u wisq aktar fl-artist, hi diġà realiżmu dirett: hi dokument ta' qagħda gravi li nisslet din il-ħtieġa. L-ekoloġija fi żmienna hi wieħed mill-effetti li ħalla warajh ir-romantiċiżmu morali-sentimentali (biex nuża d-distinzjoni ta' Croce), u min-naħa l-oħra, hi xhieda xjentifika ta' suspett sostnut poetikament fis-seklu l-ieħor meta l-ispirtu sensittiv beda jibża' li l-belt se tirfes wisq fuq ir-raħal. Il-biża' politiko-soċjali ta' llum (e.g. il-qerda tal-pajsaġġ) kien, u għadu, komponent tal-persunalità poetika.

Mela l-ansjetajiet jidhru fuq il-paġna miktuba, jieħdu l-bixra ta' titjir fantastiku, u jkunu veritajiet sikwit qarsa li għandhom iċ-ċentru tagħhom fil-misraħ ta' l-attivitajiet komuni. Buttigieg qiegħed jesprimi sa minn kmieni dan il-biża' mill-belt u din il-qima lejn l-art imħollija fil-qedem naturali tagħha. L-impressjoni ta' ħarba hi bikrija: b'qari kritiku, imqar b'qari li jżarma kemm kemm is-saffi elementari tal-vokabularju, l-impressjoni tmur jew saħansitra tinbidel fl-oppost tagħha: Buttigieg qiegħed jasal xi mkien u mhux jaħrab minn xi mkien; qiegħed ifittex biex isib, u mhux jiskarta biex ma jsibx. Id-differenza, reliġjuża, hi kbira daqskemm hi bejn il-pożittiv u n-negattiv.

Is-sejba, għandha bħala oġġett tagħha l-bniedem il-qadim, etern, li hemm fil-bniedem: l-ewwel bidwi, l-ewwel ragħaj, l-ewwel nomadu li għall-poeta għad hemm il-fdal tiegħu fil-bniedem ta' l-epoka tal-kompjuter. Hu u jħares 'il ġewwa, fih innifsu, u mhux 'il barra, il-bniedem kuxjenti jifhem l-imgħoddi fl-eternità immutabbli tiegħu u jqis l-attwalità skond l-immutabbiltà u mhux skond iċ-ċaqliq perjodiku. Ir-raħal, il-pajsaġġ, il-ħlejjaq li ma jintmessux mit-tibdil, jidhru fil-qofol sostanzjali tagħhom: twieqi miftuħa fuq l-eternità li l-bniedem jista' jikseb ħjiel mill-iċken tagħha billi jagħraf il-misteru jtektek taħt l-oġġetti. Minn hawn ġejja l-enfasi, bħal fi Briffa, fuq ħlejjaq u oġġetti ċkejknin, mikrokożmi li jqanqlu l-istagħġib, u jkabbru s-suspett dwar il-misteru li x-xjenza ma tistax tinfdu.

Fi ħdan dawn il-konsiderazzjonijiet tidħol dik li b'kelma li m'hix preċiża iżda li tressaqna lejn id-dehra tal-kundizzjoni, insejħulha "poeżija tan-natura"; forsi hi l-eqdem dimensjoni fil-bniedem riflessiv (hekk bdiet, bejn wieħed u ieħor, il-filosofija Griega; minn osservazzjoni kosmoloġika, ir-ruħ għaddiet biex tikkonkludi spiritwalment, u saret filosofika) daqskemm hi fir-ruħ poetika. Il-waqtiet liriċi tal-poeżija kbira tad-dinja klassika qadima, l-għanjiet tat-tribù, il-burdati ta' l-Arkadja, u mbagħad l-iżvilupp kbir ta' din l-imġiba li ġieb miegħu r-Romantiċiżmu storiko-kulturali (jiġifieri tas-seklu dsatax,

biex nuża t-terminu ta' Puppo): dawn huma lkoll passi ewlenin fil-mixja twila u kostanti mill-bidu magħruf sa żmienna. Uħud mill-aqwa ilħna tas-seklu għoxrin, bħal Ungaretti, Quasimodo, Montale, għadhom qegħdin jesprimu l-istess qagħda tar-ruħ, dejjem bit-tibdil tekniku u formali li l-kreattività ġġib magħha minn żmien għal ieħor min-natura u mid-definizzjoni nnifisha tagħha. Minn Fogazzaro sa Salvadori, minn Baudelaire sa D'Annunzio, minn Petrarca sa Leopardi, Zanella u Foscolo, minn Keats sa Wordsworth u Shelley, fost bosta oħrajn, wieħed isib koralità mimlija persunalitajiet maqtugħa minn xulxin, iżda kollha ħerqana li jfittxu s-sens tal-misteru mġarrab, jew għallinqas li jagħtuh forma bil-kelma tagħhom. Il-lirika Maltija ħadet sehem sħiħ f'dan il-kurrent ċentrali bis-saħħa ta' poeti bħal Dun Karm, Buttigieg, Karmenu Vassallo, Zammit, Briffa u oħrajn, li kitbu poeżija li titkellem dwar il-bniedem nomadu spiritwali.

L-innamrar mal-ħsejjes, l-isperimentazzjoni bis-setgħat mużikali kollha li jistgħu joħorġu mill-kliem (ir-rima, l-assonanza, il-konsonanza, l-allitterazzjoni u l-bqija), it-tħaddim ta' ritmi mżewqin li jisiltu l-aspett maġiku tas-sentenza huma lkoll mezzi tekniċi li jikxfu qagħda tar-ruħ. Hemm il-ħtieġa li wieħed jifhem ir-rabta intima bejn il-ħaġa u l-ħoss. L-esperjenza tas-sensi u tal-kuxjenza hi mbiddla f'letteratura bis-saħħa tal-kelma, li m'hix biss tifsira astratta, iżda ħoss. Għall-poeta l-mezzi tal-lingwa huma twieqi miftuħa fuq il-moħba tar-ruħ. F'din is-silta l-poeta jagħti ħoss lill-paċi li jrid ifisser; il-konsonanti *n* tinstema' bosta drabi f'punti aċċentati:

Tad-dielja u taż-żebbuġ
l-egħnieqed imħalltin
mal-frieghi taċ-ċirasa
imsielet ħamranin;

bħall-għenba l-pruna tagħżel
biex tonfoħ żewġ ilwien;
fanali tqal imdendla
mill-friegħi tar-rummien.
(Il-gżira ta' Atlantis)

Il-Mixja mis-Sensi għall-Kuxjenza

Għal-Buttigieg ukoll hemm il-ħtieġa li t-tiġrib tas-sensi jsir tiġrib tar-ruħ, u l-kuntrarju. Il-bniedem li jemmen isir eremit li ma jagħraf ebda post awtentiku ieħor għajr l-art li għadha ma ttifsitx mill-mess tal-bniedem. Id-*"Deus in rebus"*, il-*"mens insita omnibus"* ta' Bruno, daqskemm l-imġiba intellettwali u mistika ta' xi Lesser, Fabrizju u Derham, fost oħrajn, li fehmu li jistgħu jirrivelaw lil Alla bl-appoġġ waħdani tan-natura "rivelatriċi" tal-misteru (hekk jagħmel Dun Karm, modernament, f'*Il-Jien u lil hinn Minnu*, meta jiċħad l-appoġġ intellettwali tat-teoloġija u tal-filosofija biex bħall-eżistenjalisti Nsara ta' dan is-seklu jistrieħ biss fuq l-intuwizzjoni, it-tiġriba mingħajr tifsira, ċerta u mhux ippruvata, għax ogħla mill-prova, kif jissuġġerixxi Marcel): dawn ukoll huma dimensjonijiet li jdaħħlu minnufih lil kull min jadotta din l-imġiba mistiko-poetika fit-tradizzjoni qadima u

Dun Frans Camilleri

Anton Buttigieg b'bintu Rose fil-Buskett.

għanja li għadha fl-aqwa tagħha sa żmienna.

Biżżejjed wieħed iħares biss lejn ir-rumanzi ta' Herman Hesse. Il-misteru għadu jipprovoka, u l-poeta għadu interessat qabel xejn mit-tentazzjoni tiegħu. Fid-dinja tal-flus, tal-makni, ta' l-istatistiċi, il-poeta għadu immatur biżżejjed biex ifittex is-sisien, l-oriġni, il-qofol, il-bidu. L-għodod tiegħu għadhom primittivi, eqdem mill-filosofija (l-intuwizzjoni) u ixjeħ mix-xjenza (is-suspett). Għalhekk is-sublimità u l-banalità f'idejn il-poeta m'humiex kontinenti mbiegħda minn xulxin iżda elementi li jsawru taħlita waħda.

Id-djalogu man-natura, fil-fatt, hu aktarx is-sura ewlenija, l-aktar ċara, ta' din l-ansjetà. Ladarba m'hemmx ħarba, anzi l-ħarba m'hix possibbli (anqas għall-bniedem, u wisq inqas, skond id-definizzjoni tagħha nnifisha, għall-kuxjenza artistika), il-pjaċir irid jiftiehem aħjar; hu l-qoxra "poetika", iżda s-sustanza poetika hi l-kuntrarju. Il-poeta li jrid iħaddan il-misteru moħbi hu wkoll il-moħħ imħasseb li jinsab bejn ħalltejn: il-loġika u s-suspett, jew aħjar l-intuwizzjoni ċerta. Il-belt issir il-ħażen storiku, u r-raħal, il-pajsaġġ jibqgħu dak li kienu sa mill-bidu: it-tajjeb, għaliex l-essri hu minnu nnifsu meqjus, skond il-filosofija griega tal-bidu, bħala tajjeb. Maż-żmien jidħol il-punt tar-riferiment morali: l-essri jista' jkun ħażin ukoll. Għal ċerti romantiċi l-eżistenza ma tistax tiftiehem jekk mhux bħala innoċenza. Il-problema tal-ħażen hi mġennba jew minsija, bħallikieku hi mutilazzjoni, tagħwiġa, jew ċaħda tad-definizzjoni

nnifisha. Għal romantiċi oħrajn, min-naħa l-oħra, il-ħażen għandu s-supremazija u l-awtonomija tiegħu, u minn hemm, f'koralità li tinkludi lil Schopenhauner daqskemm lil Leopardi, titnissel il-poetika kollha li tibda bid-diqa persunali, timxi sad-diqa universali u tasal biex issawwar l-organiżmu meqjus bħala pessimiżmu, sistema ta' ħsieb daqskemm kodiċi ta' għajxien.

Aħna 'l bogħod minn dan kollu fil-limiti tal-poeżija Maltija, u r-raġunijiet huma kotrana. Iżda ninsabu dejjem fi ħdan l-istess kwadru li jqis lin-natura bħala ktieb: l-ittri tiegħu m'humiex matematiċi, bħalma huma għal xi Galileo, iżda huma poetiċi, intwittivi, maġiċi. Buttigieg jistqarr: "Għalija l-kwiekeb, is-sema, il-baħar u s-siġar m'humiex ħaġa mejta imma ħlejjaq li daqs l-agħsafar ikellmu direttament lil qalbi."

Il-Letteratura tal-Misteru

F'dawn ir-riflessjonijiet għażilt li nħalli barra l-konsiderazzjoni letterarja, biex qist biss il-komponenti tal-kuxjenza li sawret, fis-sewwa, ċerta għamla ta' poeżija. L-ispiritwalità, il-psikoloġija, is-"soċjoloġija" tagħha huma xi spunti li fittixt li nagħti ħjiel tagħhom fihom infushom, bħallikieku bħala mumenti miktuba, u mhux bħala kitba ta' mumenti. L-istrateġija letterarja (qabel xejn metaforika) li biha dawn id-dimensjonijiet ta' l-imġiba umana jinbidlu f'poeżija tista' tkun mistħarrġa b'metodi oħrajn. F'dan il-kuntest nifhem li jidher ċar biżżejjed li n-nebha "tan-natura" għandha l-egħruq tagħha fl-istħarriġ tas-sens ta' l-eżistenza; għalhekk hi mġiba reliġjuża, mimlija ritwali, talb u kontenuti fissi.

Min-naħa l-oħra, il-motiv "Malti", jew aħjar lokali (jiġifieri l-motiv ta' l-immedjat, ta' l-*issa* u ta' l-*hawn* minn fejn il-poeta, bħala osservatur fi vjaġġ, jitlaq) hu mirbuħ ukoll. Il-lokalità ma tibqax ġejografika iżda ssir spiritwali. Il-post isir kuxjenza, id-deskrizzjoni tirnexxi poetikament sakemm u safejn jirnexxilha tinbidel f'dokument ta' ruħ riflessiva:

Li kelli nħażżeż xbieha tal-ġewwieni
ta' qalbi miksi b'libsa kollha dija,
oh! Kieku kont inħażżeż bâr sewdieni
bi blat u ramel bil-għollieq miksija,

u 'l hawn u 'l hemm xi zokk bla dell, waħdieni,
xi dar bis-soqfa mwaqqgħa w imħollija,
u fl-għoli nqiegħed il-għajbur xehbieni
li jaħbi bil-kemm kemm tajr il-kefrija.
(Xbieha ta' qalbi)

Min-naħa l-oħra, il-motiv pajsaġġistiku hu tipiku tal-viżjoni klassika ta' Malta bħala raħal żgħir, jew aħjar belt li għandha x-xejriet ta' raħal imdawwar bil-baħar, hu tipiku wkoll tal-letteratura wisq akbar tar-reġjun li Malta hi membru ċkejken tiegħu. Sa mill-bidu taċ-

ċiviltà ta' l-inħawi, ir-rabta bejn l-art u s-sema, bejn il-forma tan-natura u s-sens moħbi tagħha kellha importanza kbira li ħadet l-espressjoni tagħha fl-arti, fil-filosofija, fl-arkitettura u f'manifestazzjonijiet oħrajn ta' min għadda mill-ħajja għall-kultura tal-ħajja. Ladarba d-dinjità tal-gżira tinsab qabelxejn fil-qedem tagħha (aktarx l-uniku aspett li jagħtiha tassew garanzija ta' għarfien dinji fuq il-livell ta' l-istudju daqskemm fuq il-livell tat-turiżmu), il-poeżija bħala tiftixa tal-fundamentali għarfet dan bi ħtieġa, u b'naturalezza. Minbarra r-relazzjonijiet mal-kultura mistiko-poetika tal-kontinent, kif semmejt fil-qosor, hemm ir-relazzjonijiet ma' rkejjen oħrajn ta' l-istess kultura. Fi ħdan din il-kuxjenza, li l-poeti Maltin ilhom li interpretawha tajjeb, il-kuntatt bejn il-poeta u n-natura ma jidhirx biss bħala motiv poetiku; jew aħjar, il-motiv poetiku juri li għandu egħruqu mwebbsin 'l isfel, fis-saffi tal-qiegħ, wisq u wisq aktar milli wieħed jista' jaħseb skond storja letterarja biss. Iżda forsi dan hu ċirku vizzjuż, għalkemm feliċi: il-letteratura, l-aktar il-poeżija, hi minnha nnifisha espressjoni ta' arketipi, kixfa tal-mudelli maħżunin matul iż-żmien fil-kuxjenza, fl-inkonxju kollettiv. Għal Buttigieg il-verità ewlenija tal-ħolqien tinsab fir-rabta bejn is-Sabiħ u t-Tajjeb, fuq naħa, u bejn is-Sabiħ u l-Imħabba fuq in-naħa l-oħra. Minn din it-trinità, Sbuħija, Tajjeb, Imħabba, verżjoni ideali ta' l-eżistenza, tinbet ir-reliġjożità hienja tal-bniedem, li hu poeta, jew aħjar tal-poeta li hu mifhum bħala l-ogħla grad ta' umanità ideali li jista' jintlaħaq. Iż-żewġ siltiet li ġejjin iseddqu ż-żewġ rabtiet (Sabiħ u Mħabba; Sabiħ u Tajjeb) rispettivament:

(a) Ma tafx ġo fihom x'jisboq
il-benna jew il-ġmiel.
. . .
Xi ġmiel, xi ħlewwa,
Kollox hu sewwa.
(Il-gżira ta' Atlantis)

(b) Għaraf b'għajnejh il-għaqda
li hemm bejn Ġmiel u Mħabba
. . .
Is-sliem għalik, ja Mħabba,
int iddejjem is-sbuħija.
(Żmien ir-rebbiegħa)

Dawn il-ftit riflessjonijiet jistgħu jiswew biex, 'il barra minn kull ġudizzju letterarju (li jsir mod ieħor), jidhru aħjar il-kawżi mhux magħrufa li jnisslu dik li tidher biss bħala poeżija tan-natura. Fir-reġjun, fil-pajjiż, skond ġrajja qadima u skond qagħda kontemporanja li baqgħet terda' ħafna mill-qedem, imqar jekk taħt skorċi reċenti, il-

pajsaġġ għadu jaqdi l-funzjoni ta' sieħeb karatteristiku ta' kull attività, u forsi fih hemm marsusa l-identità vera. Ir-reklami turistiċi ta' llum mhux biss huma midjunin, fil-psikoloġija, fl-atmosfera u sikwit fit-terminoloġija tagħhom, mal-poeżija tal-biraħtlura u tal-bieraħ, iżda huma sforz poetiku biex jinbiegħ prodott. Waqt li hemm differenza bejn motivazzjoni kummerċjali u motivazzjoni poetika, l-oġġett jidher li hu l-istess: l-art qadima, li l-għajnejn tat-turista jaraw biex jiftakru, u li l-għajnejn tal-poeta jaraw biex jingħalqu u jħallu, minn stadju 'l quddiem, lir-ruħ tibdel fi spiritwalità.

Kundizzjoni akbar mil-Letteratura

Fi ħdan dan il-kwadru tista' tiftiehem il-lirika ta' Buttigieg, mimlija insistenza fuq in-natura tal-vegetazzjoni u tas-sensitività daqskemm tiftiehem l-impressjoni l-oħra li l-poeżija Maltija kollha tgħum fl-istess baħar. Xi riflessjonijiet oħrajn f'din il-kitba għandhom l-għan li jqanqlu s-suspett (li jista' jiġi ppruvat b'analisi meħtieġa) li minnha nnifisha l-letteratura Maltija għadha tgħix, bħalma kienet, f'din il-kundizzjoni, ogħla mill-burdata taż-żmien, ifned mil-livell tal-gost kontemporanju. Hi l-isfida tal-kittieb taż-żmien, mela, li jesplora l-modi differenti li jagħtu forma lill-istess kuxjenza, imqar jekk il-kuxjenza ġġarrab il-varjazzjonijiet tagħha wkoll. L-insularità, is-solitudni tal-gżira, min-naħa l-oħra, huma swar li jseddqu l-istint tal-konservazzjoni, ogħla miż-żmien imma mqiegħed fi spazju li, bħalma ngħad, jitlef poetikament (kif jagħmel Buttigieg kważi dejjem) ix-xejriet lokali, u jarmi l-isfumaturi li jrażżnuh biex jintrabat ma' rokna biss tal-gżira kollha, li hi, għall-kuntrarju, l-univers, l-art li tirfes fuqha r-ruħ bħallikieku "fil-ħolma t'Alla".

NOTA BIBLJOGRAFIKA

Dawn huma xi studji oħrajn ta' Dr. Oliver Friggieri dwar il-poeta. "L-Univers Superjuri ta' l-Ewwel Perijodu (1928 – 1949)", *Saġġi Kritiċi*, Malta, A. C. Aquilina, 1979, pp. 7 – 41.

"'Il-Kebbies tal-Fanali' – Analisi Strutturali", *Saġġi Kritiċi*, ed. ċit, pp. 42 – 52.